MARI COMANDANŢI ROMÂNI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

În lumina actualităţii militare, o serie de lucrări apreciază, şi pe bună dreptate, considerăm noi, că arta militară este partea cea mai importantă a ştiinţei militare socialiste, concluzionînd că arta militară se găseşte în raporturi strînse cu ştiinţa militară generală, în sistemul raporturilor dintre întreg (ştiinţa militară) şi parte (arta militară) [1].

În acest context se poate preciza că arta militară contemporană românească s-a fundamentat şi dezvoltat pe trepte superioare, prin preluarea bogatei experienţe de luptă a poporului nostru acumulată în războaiele duse în trecut pentru apărarea şi independenţa patriei şi în marile ridicări revoluţionare pentru dreptate socială. Deci, arta militară, prin activitatea sa teoretică urmăreşte să obţină generalizări — concluzii, principii, procedee, norme — care vor ajuta comandanţilor în soluţionarea problemelor legate de pregătirea şi ducerea acţiunilor militare. Aceste generalizări teoretice principiale sînt înscrise în diferitele regulamente, manuale de specialitate, studii ştiinţifice, articole, lecţii etc.

Dar, arta militară pe lîngă latura ei teoretică, mai conţine şi o gamă extrem de variată de activităţi concrete, deci o latură aplicativă. Această latură este exprimată în hotărîrile comandanţilor, luate în diferite situaţii de război, în ordinele date de către aceştia, în ampla documentaţie de planificare şi asigurare a operaţiunilor studiată şi întocmită de statul major respectiv, în totalitatea măsurilor luate pentru rezolvarea unei probleme de război în orice domeniu (tactic, operativ sau strategic) s-ar situa el.

Desigur că orice problem de război se rezolvă în ultimă instanţă, de om. Eroismul de masă al ostaşilor, al micilor comandanţi, dîrzenia şi hotărîrea lor, izvorîte din dreptatea cauzei pentru care luptă, determină adesea succesul. Această problemă a fost şi a rămas viabilă şi în primul război mondial. Nu trebuieşte uitat că la Mărăşeşti, Regimentul 32 Mircea a contraatacat la baionetă, în cămăşi, fără a ţine cont de focul ucigător al artileriei şi mitralierelor duşmane, îndeplinindu-şi misiunea.

Ceea ce întăreşte hotărîrea ostaşilor, le uşurează sarcina, îi duce sigur la victorie, este hotărîrea logică şi justă a marelui comandant. Acesta are un orizont larg asupra tuturor operaţiunilor, bazat pe informaţii precise,

---

[1] Col. Traian Grozea, *Reflecţii despre arta militară*, Ed. Militară, Bucureşti, 1969, p. 35.

cunoaşte şi ştie aplica principiile imuabile ale războiului cu particularităţile lor specifice fiecărui caz în parte, îşi cunoaşte subordonaţii, mijloacele la dispoziţie, este omul realităţilor, făcînd mari acte de iniţiativă cînd situaţia o cere. Să nu uităm că, cu tot eroismul ostaşilor români la Robăneşti, Călugăreni, Stîlpu, Bălăria, românii au pierdut, în a doua decadă a lunii noiembrie 1916, bătălia pentru apărarea Bucureştiului. Aceasta întrucît aplicarea manevrei pe direcţii interioare de către comandamentul român, manevrînd ofensiv cu o grupare de forţe al cărui spate era neasigurat — aici exista un gol operativ spre care se îndrepta cea mai puternică grupare inamică — nu era indicată.

În această optică largă, referitoare la rolul marilor comandanţi români în primul război mondial, vom căuta să subliniem esenţa aportului tactic-strategic al cîtorva dintre ei. Vom adăuga şi 1—2 portrete de comandanţi din prima linie, ale căror fapte merită să fie subliniate. Considerăm că prezentarea acestor portrete din punct de vedere tactico-strategic are un rol important în direcţia folosirii trăsăturilor pozitive, pentru *deplina întregire* a personalităţii comandanţilor contemporani.

La data intrării României în primul război mondial (14/27 VIII 1916), în ordinea de bătaie a comandamentelor stabilită în vederea operaţiunilor militare, la comanda Armatei de nord a fost repartizat generalul Constantin Prezan — comandant al Corpului IV de Armată, comandă ce i s-a menţinut, deşi aceasta constituia de fapt o imposibilitate practică mai ales în timp de război [2]. Una dintre figurile militare româneşti cele mai cunoscute în acele vremuri şi elogios apreciate, pentru pregătirea sa tactică şi strategică, generalul Prezan, format la şcoala artei militare franceze, obţine rezultate deosebit de apreciabile, atît la comanda Armatei de nord, cît şi ulterior, la comanda Grupului de armate ce va angaja şi duce bătălia pentru Bucureşti şi apoi, ca şef al Marelui Cartier General român, în planificarea, organizarea şi conducerea memorabilelor bătălii din vara anului 1917, duse pentru apărarea Moldovei.

Deşi, după cum s-a văzut, generalul Prezan a deţinut funcţii înalte de conducere în comandamentele noastre, precum şi pe cea supremă de răspundere asupra tuturor operaţiunilor armatei noastre, el nu a lăsat posterităţii decît un destul de lapidar memoriu din care reies unele aspecte ale activităţii sale [3]. Cercetătorii actuali, între care menţionăm în mod deosebit pe generalul Ion Cupşa, sînt de acord în a sublinia importanţa parţială a acestui memoriu. Astfel, memoriul menţionează propunerile făcute de generalul Prezan, la 2 septembrie 1916, în vederea soluţionării situaţiei strategice create în urma insucceselor noastre pe frontul Dobrogei. La cererea primului ministru, comandamentul de căpetenie convoacă un consiliu cu toţi comandanţii de armate. În opoziţie cu ceilalţi comandanţi de Armate, care propuneau sistarea ofensivei în Transilvania, generalul Prezan propune — ţinînd cont de situaţia concretă de pe frontul de sud —, să se continue cu energie ofensiva în Transilvania,

[2] Gen. G. A. Dabija, *Armata Română în războiul mondial (1916—1918)*, Ed. I. G. Hertz, Buc., f, a., vol. I, p. 154 şi 161.

[3] Gen. C. Prezan, *Fapte petrecute în marele nostru război pentru care nu există acte*, (Manuscris aflat în Arhiva MFA — M. St. M.), v. şi gen. Ion Cupşa, *Armata Română în campaniile din anii 1916—1917*, Buc., Ed. Militară, 1967, p. 11—12.

deci pe teatrul principal de operațiuni — acolo unde considerațiile strategice cereau deciziunea —, la sud, întărindu-se apărarea cu 1—2 mari unități, de la Armatele II și I și nu de la Armata de Nord, care asigura implicit linia de comunicație cu Rusia și consolidîndu-se apărarea pe frontul dobrogean [4]. Evenimentele militare ulterioare au confirmat justețea propunerilor generalului Prezan, izvorîte din luciditatea gîndirii sale strategice. De asemenea, generalul Prezan mai lămurește în memoriul său o problemă destul de discutată, înlocuirea, la 30 iulie 1917, a inteligentului și deosebit de pregătitului general Cristescu — de fapt autorul planului de operațiuni al Armatei — cu gen. Eremia Grigorescu, la comanda Armatei I, în timpul bătăliei de la Mărășești, subliniind cauzele și împrejurările acestei înlocuiri [5].

În scopul unei creionări cît mai pregnante a trăsăturilor ce au caracterizat personalitatea militară a gen. Prezan, ne vom referi, în paralel, la opera sa de concepție și la activitatea sa de comandant în două acțiuni ce ni s-au părut caracteristice: bătălia pentru apărarea Bucureștiului (12—20 noiembrie 1916) și bătălia de la Mărășești (24 iulie — 21 august 1917) [6].

În bătălia pentru apărarea Bucureștiului, este de admirat temeritatea, dîrzenia și hotărîrea cu care gen. Prezan a urmărit, pînă în clipa finală, curajoasa manevră strategică pe direcții de operații interioare.

Remarcăm aceleași elemente pozitive și atunci cînd în calitate de șef al M.C.G. român, concepe și execută manevra strategică de lovitură frontală cu scop de rupere, după care devenea posibilă manevra de învăluire și de întoarcere asupra aripilor inamice rezultate în urma ruperii frontului acestuia. Manevra inițială de rupere a frontului inamic era singura manevră posibilă în condițiile pozițiilor continue, existente în vara anului 1917, pe frontul din Moldova [7].

Aplicarea manevrei strategice pe direcții de operații interioare, în bătălia pentru apărarea Bucureștiului, își are izvoare largi în trecutul de luptă românesc. Este suficient să amintim de aplicarea acestei manevre, în 1574, de către Ion Vodă, și în iarna 1595 de către Mihai Viteazul.

Se evidențiază astfel faptul că gen. Prezan își însușise din studiul aprofundat al istoriei militare o cultură profesională amplă.

În 1917, bazat pe ultimele învățăminte reieșite din desfășurarea operațiunilor militare pe fronturile europene și pe situația concretă operațională din Moldova, generalul Prezan, hotărăște ca, cu o armată — Armata 9 rusă —, să execute acțiuni demonstrative și atacuri cu obiectiv limitat, iar cu restul de 4 armate să realizeze ruperea pe cîte o direcție. În acest ansamblu, s-au combinat loviturile armatelor în sensul de a se realiza ruperea apărării inamice în două sectoare, urmată de o hotărîtă dezvoltare a ofensivei pe direcții convergente, pentru a nimici o grupare inamică cît mai mare și a se atinge un obiectiv cît mai îndepărtat — străpungerea strategică — necesară dezvoltării rapide, în adîncime, a ofensivei [8]. Lovitura principală

---

[4] Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, *p.* 358—359.

[5] Gen. C. Prezan, *op. cit.*, p. 10—11; cf. și gen. I. Cupșa, *op. cit.*, p. 242.

[6] A se observa că periodizarea bătăliei de la Mărășești se stabilește în trei etape (24 iulie — 3 august 1917, 6 august 1917 și 15—21 august 1917), în funcție de acțiunile *forțelor române*. Cf. și gen. I. Cupșa, *op. cit.*, p. 238—254.

[7] Gen. I. Cupșa, *op. cit.*, p. 272—273.

[8] *Ibidem*, p. 274.

se executa cu aripile interioare ale Armatelor 1 română și 6 rusă, ceea ce mărea zona sectorului de rupere și deci dădea posibilitatea dezvoltării ofensivei în spațiul operativ-strategic cu ample mișcări de rabatere laterală asupra flancurilor și spatelui inamic. Faptul dovedește că gen. Prezan își însușise repede învățămintele războiului și le aplică constructiv, dovedind încă odată aprofundata și dinamica sa cultură în domeniul artei militare.

S-ar părea că există un echivoc. Cu toată abilitatea sa în luarea hotărîrilor și în conducerea operațiunilor, gen. Prezan pierde bătălia de la București; în schimb, o cîștigă pe cea din Moldova.

Fără a încerca o justificare asupra poziției gen. Prezan în noiembrie 1916 — bătălia pentru București — pe care, de altfel, nu a făcut-o nici el în memoriul înaintat M. St. M., ni se pare necesar și logic a expune unele probleme legate de această bătălie.

În primul rînd, hotărîrea de a se da o bătălie pentru apărarea Capitalei în vestul Munteniei nu aparține gen. Prezan. Ea a fost sugerată M.C.G. român de către gen. Berthelot, șeful misiunii militare franceze [9]. Părerea gen. Berthelot a fost precumpănitoare și în toate directivele și ordinele date generalului Prezan de M.C.G. român. În luarea hotărîrii privind aplicarea manevrei pe direcții de operații interioare, exceptînd „estetismul" acesteia, se fac două grave greșeli. Prima, nu se ține cont în mod realist de inamic — forțele și posibilitățile sale. Probabil din lipsă de informații sau datorită subaprecierii forțelor acestuia, comandamentul român „nu vede" că cel mai puternic (număr și calitate) grup inamic — Grupul Kühne —, înainta direct spre golul operativ în care trebuie să acționeze grupul român de manevră, și că, în curînd inamicul periclita flancul drept și spatele grupului român. În al doilea rînd, spațiul de manevră al grupului român era prea îngust, coborînd în unele puncte abia la 50—60 km. Dacă, se mai adaugă la acestea și ritmul redus al ofensivei noastre, întîrzierea în privința luării hotărîrii inițiale, angajarea succesivă, pe pachete, în luptă a forțelor române, slaba dotare în artilerie și armament automat a trupelor noastre, capturarea planului de acțiune român de către germani etc., avem în linii mari tabloul sumbru al cauzelor înfrîngerii noastre. În cadrul complex al acestor cauze, își are și generalul Prezan partea sa de vină. Astfel, el a angajat în luptă marile unități pe rînd, așa cum soseau la bătălie, fără a le concentra inițial într-o puternică masă de manevră. De asemenea, neinformat, nu a luat măsuri suficiente de siguranță a spatelui și flancului drept al grupului de manevră, deși există un principiu militar imuabil, că „cine întoarce, riscă să fie întors", pe care apreciindu-l la justa sa valoare, ar fi trebuit să prevadă unele lucruri care i-au scăpat. Apreciem, totuși, măsura luată de a-și forma cu stînga strategică — Grupul Apărării Dunării —, un pivot pe rîul Neajlov, lucru ce i-a asigurat într-o bună măsură, retragerea de la 20 noiembrie. Socotim că erorile făcute se datoresc lipsei de experiență în conducerea operațiunilor. Se pare că concluzia cea mai justă pentru această bătălie constă în aprecierea gen. Prezan ca un bun teoretician — deși i se „dictează" esența hotărîrii —, dar, ca un comandant ce mai avea nevoie de experiență în conducerea operațiunilor de război.

În schimb, în 1917 planul său ofensiv este excelent, mult mai bun decît al Puterilor centrale, care prevedea executarea tot a două lovituri dar separate între ele

[9] Gen. D. Iliescu, *Documente privitoare la războiul pentru întregirea României*. Buc., 1924, p. 112, v. și gen. I. Cupșa, *op. cit.*, p. 176—177.

printr-o zonă muntoasă și foarte îndepărtată una de cealaltă (una în valea Siretului, alta în valea Oituzului), încît nu se puteau ajuta reciproc și nici dezvolta, fiecare îmbrăcînd fronturi ce nu depășeau 10—15 km [10].

Conducînd mari operațiuni în plan operativ-strategic, cu unele insuccese la început, generalul Prezan va oferi artei noastre militare moderne întreaga sa capacitate, forță de concepție și realizare, în marile bătălii de pe frontul Moldovei, din vara anului 1917, numele său fiind strîns legat de marile succese românești de la Mărăști, Mărășești, Oituz.

Între marii comandanți români din primul război mondial, se numără și generalul Alexandru Averescu, fost comandant al Armatei 2, a cărui activitate militară în primul război mondial vom căuta să o prezentăm în linii esențiale.

Și în ce privește gen. Averescu, documentele rămase și părerile istoriografilor sînt controversate, deci greu de urmărit și definit. Vom încerca totuși o sinteză asupra celor mai importante momente din activitatea de comandant a generalului Averescu.

Între 14 și 25 august 1916, generalul Averescu fost comandant al Corpului 1 Armată a comandat Armata 2, care opera ofensiv în Transilvania, fiind trecut la 25 august 1916 la comanda Armatei 3, care apăra frontiera dunăreană și Dobrogea împotriva forțelor Puterilor Centrale de la sudul Dunării [11]. La 26 august 1916, M.C.G. român „amînă" ofensiva generală din Transilvania, datorită evenimentelor de pe teatrul de operațiuni sudic, unde căzuse Turtucaia, dar mai ales datorită nervilor săi slabi [12]. Iar, după ce Armatele 2 și de nord își scurtează linia frontului, ajungînd pe Oltul mijlociu (zona Făgăraș) și Homorod, M.C.G. român oprește definitiv ofensiva în Transilvania, la 6 septembrie 1916 [13]. Între timp, M.C.G. român, angajase succesiv în Dobrogea 4 Divizii de infanterie, luate de pe teatrul principal de operațiuni din Transilvania (Diviziile 2 și 12 de la Armata 1, Divizia 5 de la Armata 2 și Divizia 15 de la rezerva generală) [14]. În felul acesta pe teatrul principal de operațiuni, ofensiva română fusese paralizată chiar de noi.

Pentru soluționarea acestei situații strategice, se convoacă la 2 septembrie 1916, la M.C.G. român, toți comandanții de armate.

Considerăm că este interesantă de subliniat părerea expusă de generalul Averescu în vederea soluționării situației strategice. Pornind de la premiza necesității abandonării planului inițial de campanie român ca fiind necorespunzător, Averescu arată că: „Pentru a da o dezvoltare normală operațiunilor noastre, trebuie a se opri ofensiva pe frontul de nord, a se reorganiza repede armata și a porni cu maximum posibil de forțe o acțiune hotărîtoare pe frontul de sud" [15].

De fapt, ideea opririi ofensivei în Transilvania, teatrul principal de operațiuni, conform planului inițial, și reluarea acesteia la sud, după o nouă regrupare și reorga-

[10] Gen. I. Cupșa, *op. cit.*, p. 275.

[11] Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, p. 154, 159—161.

[12] M. St. M., *România în războiul mondial*, vol. I, *Documente*, documentul 158, p. 322.

[13] *Ibidem*, documentul 213 și 214, p. 389—391 și *Ibidem*, vol. II, *Documente*, documentul 2 și 3, p. 6—7.

[14] *Ibidem*, vol. I, *Documente*, documentele 382, 383, 417 și 419, p. 626—627, 658, 660, v. și M. St. M. *România în primul război mondial*, p. 589—590 și 608—609.

[15] Gen. Al. Averescu, *Operațiile de la Flămînda*, p. 25.

nizare a forțelor, a constituit punctul de vedere al tuturor comandanților de armate cu o singură excepție. Astfel, comandantul Armatei 2, generalul Grigore Crăiniceanu, sublinia: „Să se suspende ofensiva în Transilvania; să se dea o lovitură de măciucă în Dobrogea; în fine să se facă, dacă e posibil, o demonstrațiune de trecere în spatele inamicului“ [16]. Iar comandantul Armatei 1, generalul Ion Culcer, sublinia că: „efortul trebuie făcut întîi la sud“ [17]. Singur, generalul Prezan a opiniat just — așa după cum deja s-a arătat, pentru continuarea aplicării planului inițial cu unele amendamente. S-a precizat de la început că este interesant de subliniat „soluția Averescu“, deoarece ea a fost însușită de M.C.G. român. De asemenea în esență, s-au arătat și soluțiile propuse de ceilalți comandanți de armate, deoarece soluția Crăiniceanu constituie în embrion hotărîrea privind riscanta operație Flămînda. S-au subliniat aceste cîteva probleme, în vederea demonstrării rolului pe care generalul Averescu, în calitate de comandant al grupului Armatelor de sud (Armata 3 și Armata de Dobrogea), l-a avut în pregătirea și conducerea operațiunilor pe frontul de sud, în luna septembrie 1916. Este clar — după părerea noastră, că M.C.G. român comite o eroare strategică schimbînd teatrul principal de operațiuni din Transilvania la sud, schimbare numai teoretică, deoarece practic, se diluează în forțe și mijloace teatrul principal, dar nu se întărește suficient nici cel secundar pentru a deveni principal. (Aceasta în ce privește teza „sine qua non“ a obținerii deciziunii). Este de mirare că M.C.G. român și generalul Averescu adoptă această soluție, călcînd toate principiile generale cunoscute ale unei manevre strategice. Se slăbește frontul transilvan, acolo unde se soluționa de fapt deciziunea campaniei, astfel că contraofensiva Puterilor Centrale ne găsește slabi și ne dă peste cap. Ce am fi obținut la sud? Chiar dacă aruncam de la Dunăre și din Dobrogea forțele inamice, ofensiva noastră nu ar fi avut șanse de succes, cel puțin din trei motive. Primul, ofensiva și-ar fi încetinit ritmul și ar fi fost oprită în fața puternicei bariere naturale a Balcanilor, mai ales că Armata de la Salonic, slabă ca forțe și dotare materială în acea perioadă, nu ne putea veni în ajutor. În al doilea rînd, ne angajam cu majoritatea forțelor la sud de Dunăre, lăsînd posibilitate inamicului să treacă el la contraofensivă în Transilvania, să pătrundă în Muntenia, să ne taie legăturile cu aliații noștri ruși precum și să ne taie de bazele de aprovizionare și să cadă în spatele nostru strategic. Iar, în al treilea rînd, obiectivul principal care dădea tăria morală armatei și poporului nostru era eliberarea Transilvaniei, nu cuceriri fără rost și permanențe la sudul Dunării. Socotim că, pentru elucidarea acestei probleme, este cazul să recurgem și la cîteva argumente de ordin psihologic. Afectați în mod deosebit de succesele inamice de la sud și datorită faptului că, Capitala — centrul politic, administrativ și militar al țării — era la 40—50 km de Dunăre, marii noștri comandanți — bineînțeles cu unele excepții — și-au pierdut stăpînirea de sine. Au uitat că „pe cîmpul de luptă nu există situații disperate, ci numai oameni disperați“, pierzîndu-se în căutarea „celei mai adecvate soluții“ pentru „salvarea“ Capitalei. Nu s-a judecat „la rece“ posibilitățile inamicului de la sud, funcție de efectivele și mijloacele sale și nici nu s-au analizat toate posibilitățile noastre și ale aliaților. Coroborînd aceasta și cu lipsa de experiență a marilor noștri comandanți, în a soluționa probleme strategice complexe și grele, ajungem la propunerile lipsite de sens pe care

---

[16] Gen. Grigore Crăiniceanu, *O luptă pentru întregirea neamului*, Buc., 1928, p. 37.
[17] Gen. Ion Culcer, *Note și cugetări asupra campaniei din 1916*, Iași, 1919, p. 54.

majoritatea le-au făcut. Mai există însă, după părerea noastră, un aspect al problemei. Generalul Averescu socotește — și pe bună dreptate — că, în calitate de comandant al Armatei 3, luîndu-se de bază propunerea sa, i se va da în subordine și Armata de Dobrogea (lucru întîmplat), deci cca 50% din Armata noastră va fi sub comanda sa, fapt ce îi va da posibilitate de afirmare largă și întreaga pondere asupra M.C.G. și a evenimentelor viitoare. Activitatea sa ulterioară va demonstra și această pregnantă trăsătură de caracter a generalului Averescu — setea de putere și tendințele sale de infailibilitate militară.

M.C.G. român în definitivarea hotărîrii sale pe plan strategic, este împins și de telegrama lui Joffre — generalissimul francez —, care indică: „... că este o necesitate pentru armata română de a-și consolida situația în Dobrogea..." iar pentru aceasta arăta că „Întărirea trupelor române în Dobrogea va avea poate ca rezultat o încetineală momentană a ofensivelor în Transilvania, dar planul inițial va trebui, după părerea mea, să fie reluat cu toată intensitatea, de îndată ce situația va fi restabilită în Dobrogea" [18].

Indicația gen. Joffre ne arată cu claritate necesitatea rezolvării situației din Dobrogea prin *„întărirea"* (sublinierea n.) acestui front, iar ca o consecință directă încetinirea de moment a ofensivei în Transilvania, teatru de operațiuni înspre care se îndrepta din nou întreg efortul, după soluționarea problemei de la sud. Se indică deci un joc de mișcare strategică, al cărui pion principal era Armata română, neținîndu-se cont de insuficiența căilor de comunicație nord-sud, în special cele ferate, de insuficiența de armament, în special artilerie, de componența și gradul de instruire a cadrelor și trupelor, nu se vorbea nimic despre sprijinul aliaților.

Soluția generalului Alekseev, șeful M.C.G. rus, de la 26 august 1916, era și mai deconcertantă. Să se ia patru divizii de pe frontul Transilvaniei (cîte una de la Armata 1 și de nord și două de la Armata 2) care adăugate trupelor din Dobrogea să formeze o masă de manevră de 8 divizii în zona Silistra-Bazargic. Pe frontul din Transilvania să se continue ofensiva cu Armata de nord și o parte din Armata 2, deoarece inamicul nu își putea termina concentrarea decît peste 2—3 săptămîni [19]. Deci, generalul Alekseev indica și ofensivă la nord în Transilvania și constituirea unui grup de manevră la sud, în Dobrogea. Despre acest grup sudic, sînt — după părerea noastră —, multe de discutat. Zona de concentrare, Silistra-Bazargic, deci între Dunăre și Marea Neagră nu este fericit aleasă, frontul fiind foarte lung (120—150 km), fiecărei divizii revenindu-i un front de apărare între 15—20 km, ceea ce în condițiile de înarmare ale noastre (foarte puțină artilerie și armament automat) era prea mult, mai ales că este vorba de o regiune de cîmpie, fără zone de teren tari prin natura lor.

Alegerea unui aliniament mai spre nord, în partea cea mai îngustă a Dobrogei, care să protejeze importanta comunicație strategică: Cerna Vodă — Constanța, dar să dea și posibilitatea constituirii unor rezerve de mari unități care să acționeze operativ prin contralovituri într-un punct sau altul al frontului, scoțîndu-se de la Turtucaia și Silistra marile unități „închise" acolo, dublat acest proces de un comandament hotărît, suplu și manevrier, cu nervi tari, ar fi soluționat în condiții optime problema Dobrogei, în timp ce pe teatrul principal de operațiuni din Transilvania s-ar

---

[18] M. St. M., *România în primul război mondial,* vol. II, p. 8.
[19] *Ibidem,* p. 9—13.

fi desfăşurat o ofensivă hotărîtă atingîndu-se linia scurtă şi tare a masivului Munţilor Apuseni sau cel puţin linia Mureş—Tîrnava Mare, afectîndu-se astfel zonele de concentrare inamice şi rezistîndu-se mai uşor contraofensivei inamicului. Faţă de sugestiile aliaţilor şi propunerile comandanţilor de Armate, M.C.G. român îşi însuşeşte propunerea Averescu, susţinută — aşa cum s-a arătat şi de ceilalţi comandanţi de Armate, excepţie făcînd numai generalul Prezan —, trecînd la executarea ei. Este oprită ofensiva pe teatrul principal din Transilvania şi schimbîndu-se centrul de greutate al operaţiunilor de la nord la sud, se hotărăşte ofensiva pe frontul Dobrogei. În acest sens, se constituie, sub comanda generalului Averescu, Grupul Armatelor de sud (Armata 3 şi Armata de Dobrogea), care a fost întărit cu 3 Divizii (21 şi 22 de la Armata 2 şi 10 de la rezerva generală)[20]. Acest Grup de Armate a primit, la 3 septembrie 1916, misiunea de a trece la ofensivă în Dobrogea şi a nimici gruparea inamică de forţe din sud[21].

După primirea acestei misiuni, generalul Averescu analizînd situaţia de ansamblu a frontului român şi cea specială a frontului de sud, ia una dintre cele mai interesante şi frumoase hotărîri. În esenţă, această hotărîre prevedea „a se combina acţiunea frontală din Dobrogea cu un atac în spatele frontului duşman, ceea ce implica necesitatea de a trece forţele mobile ale Armatei 3 peste Dunăre, la o distanţă convenabilă de frontul de luptă din Dobrogea“[22]. În vederea concretizării soluţiei adoptate, generalul Averescu hotărăşte să treacă Dunărea în sectorul Flămînda (cca 25 km nord-est Giurgiu) cu o grupare tare de 5 Divizii de infanterie (10, 16, 18, 21 şi 22) şi Divizia 1 cavalerie. Locul ales pentru trecere se găsea la cca 140 km în spatele frontului inamic dobrogean[23]. În acest sens, generalul Averescu înaintează M.C.G. român, la 5 septembrie 1916, raportul-propunere cu nr. 319, care este aprobat de către acesta şi dispus apoi ca ordin Grupului Armatelor de sud[24].

Planul viza obţinerea unor rezultate decisive. În linii mari, el prevedea trecerea Dunării cu totalitatea forţelor în trei zile, după care acestea, dispuse pe două eşaloane, (în primul eşalon 3 divizii de infanterie şi Divizia de cavalerie acoperite spre nord — de-a lungul Dunării — de o divizie de infanterie, înainta spre Akadînlar, iar, în al doilea eşalon, spre dreapta, o Divizie de la Armata de Dobrogea şi o a doua Divizie, care cucerind Rusciukul acoperea spatele întregii grupări de manevră), urma să ia contactul cu spatele Armatei 3 bulgare, probabil în 7-a zi de la forţarea Dunării.

Armata de Dobrogea, acţionînd ofensiv, simultan cu grupul de manevră, trebuia să lovească decisiv aripa dreaptă inamică, rupînd-o de Marea Neagră şi făcînd-o să întoarcă spatele grupului de manevră, iar, prin mişcări frumos combinate grupul de manevră şi Armata de Dobrogea trebuiau să facă joncţiunea, „încercuind total cea mai mare parte a armatei inamice“[25].

De asemenea, reţine atenţia cercetătorului modul excepţional — pentru acele vremuri — în care, pe baza unor judicioase măsuri indicate de generalul Averescu, s-au făcut, între 4 şi 18 septembrie 1916 pregătirile pentru trecerea Dunării la Flă-

---

20 *Ibidem*, p. 18.
21 *Ibidem*, p. 18—21.
22 *Ibidem*, p. 41—42; gen. I. Cupşa, *op. cit.*, p. 82—83.
23 *Ibidem*, p. 42—45.
24 Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, p. 363—367.
25 M. St. M., *op. cit.*, II, p. 45; *Ibidem*, vol. II. *Documente*, documentul 9, p. 11, documentul 12, p. 17, documentul 15, p. 32.

mînda[26]. Cu toate necazurile ivite la 18 septembrie, în noaptea de 18/19 septembrie și în ziua de 19 septembrie 1916 (bombardamentele aviației germane asupra podului, ploaia cu furtună care a rupt podul în două locuri, bombardamentul monitoarelor austriece care ieșiseră noaptea din canalul Belene datorită creșterii apelor Dunării etc.), grupul de manevră român trece Dunărea cu 2 divizii (10 și 21 infanterie) și formează un cap de pod pe aliniamentul general: Slivopole (Kasiklar), Breașlen[27], pulverizînd slabele forțe inamice de pe malul drept al fluviului. Trecerea Dunării de către trupele române a surprins complet Grupul de armate Mackensen și Armata 3 bulgară, deși generalul Toșev, comandantul acesteia, a declarat apoi că se aștepta la o trecere[28]. Măsurile luate în mare grabă pentru „a cîrpi" frontul cu unități slabe, aduse de peste tot, demonstrează surprinderea totală — strategică și tactică — a inamicului și infirmă teza lui Toșev. Marile inundații produse în urma ploilor în zona de trecere, îngreunau accesul trupelor la pod și instalarea artileriei în vederea protecției acestuia contra flotilei de monitoare austriece. În acest sens, apare necesară și justă cererea făcută de generalul Averescu M.C.G. român pentru oprirea temporară a trecerii[29]. Cererea a fost aprobată și majoritatea trupelor trecute pe malul drept au fost retrase pe cel stîng, lăsîndu-se în capul de pod numai 2 regimente cu artilerie de 53 mm.

Între timp, situația generală se agravează în urma trecerii Armatei 9 germane la ofensivă în Transilvania, a stopării ofensivei Armatei de Dobrogea după o pătrundere de 3—8 km, a ruperii în două locuri a podului de la Flămînda de către minele de curent inamice. Ca urmare, M.C.G. român hotărăște oprirea operației Flămînda, trimiterea în Transilvania a marilor unități române de aici, retragerea capului de pod și trecerea la defensivă în Dobrogea[30].

Față de cele arătate, se impun unele concluzii. Cum deja s-a precizat, oprirea ofensivei generale pe teatrul principal de operațiuni din Transilvania a fost o greșeală fatală. Trecerea la ofensivă pe teatrul de operațiuni secundar din sud era o acțiune neindicată și de la care nu se putea aștepta deciziunea. Deci, din punct de vedere strategic, atît M.C.G. român, cît și generalul Averescu greșesc, și încă grav. „Scuzele" pe care le schițează generalul Dabija, arătînd că: „Dacă generalul Averescu putea și trebuia să aprecieze oportunitatea acesteia [este vorba de „manevra de la Flămînda"] numai în cadrul Grupului de Armate de sud, comandamentul de căpetenie era dator să aprecieze trecerea de la Flămînda în cadrul întregului teatru de război al României..."[31], sînt neconcludente, dar justificate, cunoscut fiind faptul că generalul Dabija a fost subșeful de stat major al Armatei 2, comandată de generalul Averescu, care de altfel îi

26 Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, p. 367—373, v. și M. St. M. *op. cit.*, vol. II, p. 48—69.

27 M St. M., *op. cit.*, vol. II, p. 81—98.

28 Gen. I. Toșev, *Operațiunile armatei 3 bulgare în Dobrogea, în 1916*, Sofia, 1921, p. 121—125; v. și Gen. Al. Ioanițiu, *Războiul României 1916—1917*, vol. I, Buc., 1928, p. 78.

29 M. St. M., *op. cit.*, vol. II, p. 105—106, v. și M. St. M. vol. II, *Documente*, documentul 23, p. 41, documentul 26, p. 43, documentul 30, p. 46.

30 M. St. M., *op. cit.*, vol. II, *Documente*, documentul 31 și 32, p. 46—47, documentul 36, p. 49; Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, p. 379—396.

31 Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, p. 397.

şi prefaţează lucrarea şi face parte din „tabăra“ generalului Averescu, elogiind acţiunile militare ale acestuia şi criticînd pe alţi comandanţi români, în special pe generalul Prezan [32]. Cel care propune defensiva la nord şi acţiunea ofensivă la sud, la 2 septembrie 1916, a fost tocmai generalul Averescu, deci reiese cu claritate faptul că un comandant de Armată nu poate fi surd şi orb în ce priveşte teatrul general de operaţiuni, el neprivind decît la zona Armatei sale! Cu atît mai mult în cazul respectiv, cu cît din însăşi contextul propunerii se desprind elementele de ansamblu ale vederilor sale.

Totuşi, manevra de la Flămînda, privită într-o optică numai operativă, apare ca îndrăzneaţă şi interesantă. A cădea, prin surprindere, cu o masă de 6—7 Divizii în spatele unui inamic puternic angajat frontal şi serios zdruncinat şi afectat de pătrunderi de ordinul a 3—8 km, nu este lucru uşor pentru acest inamic! Dacă, în Dobrogea M.C.G. rus mai aducea — şi îi era uşor — 6—8 divizii, iar Armata Sarrail de la Salonic, ridicîndu-şi efectivele de la 17 divizii slabe, la cel puţin 20—25 de divizii bune şi bine dotate, inamicul de la sud putea fi uşor scos din luptă.

În aplicarea acestei soluţii, intervine însă o problemă cardinală: cînd se putea face acest lucru? Şi, legat de aceasta se mai ridică o problemă: avea România posibilităţi — în efective şi mijloace de luptă —, să abordeze ofensiva şi pe teatrul de operaţiuni principal, din nord şi pe cel secundar, din sud?

Socotim că răspunsul la aceste probleme este negativ. Un răspuns pozitiv, ar fi fost din domeniul aventurismului strategic.

Prin urmare, „manevra de la Flămînda“ cu toată îndrăzneala şi frumuseţea concepţiei ei, era nulă şi neavenită în contextul general strategic-operativ al anului 1916. Ea nu trebuia admisă de M.C.G. român. Părerea generalului Prezan a fost atunci justă, cea a generalului Averescu o eroare strategică-operativă. Probabil că şi generalul Averescu şi-a dat seama de aceasta, întrucît nu a repetat o astfel de eroare; în schimb, şi-a dovedit temeinicia pregătirii sale militare şi curajul în luptele pe care le-a condus în noiembrie-decembrie 1916, pentru a retrage Armata 2 în Carpaţii răsăriteni, a apăra porţile Moldovei de încercările desperate de pătrundere ale invadatorilor; dar, mai ales, în campania anului 1917, cînd, după refacerea Armatei române din iarna 1916—1917, a condus ofensiva noastră de la Mărăşti.

M.C.G. a încredinţat, la începutul lunii iulie 1917, Armatei 2 române (56 batalioane, 14 escadroane, 448 mitraliere, 228 guri de foc, dintre care 52 grele şi 21 de avioane) [33], misiunea ca în cooperare cu dreapta Armatei 4 ruse (care se află la stînga sa) să rupă apărarea inamicului din faţă şi să dezvolte apoi ofensiva pînă în valea superioară a rîului Putna, ţinînd legătura permanentă cu Armata 9 rusă, din dreapta sa [34]. În faţa Armatei 2 române şi 4 ruse, se găsea aripa dreaptă a Armatei

---

[32] Gen. I. Cupşa, *op. cit.*, p. 12—13.
[33] Lt. col. N. Stoenescu, *Bătălia de la Mărăşeşti*, Buc., 1930, p. 62.
[34] Arhiva M.F.A. — M. St. M., *Fond Armata 2/1917*, Secţia operaţii, dosar 23, anexe, fila 6.

1 austro-ungară (21 de batalioane, 36 escadroane, 252 mitraliere și 142 guri de foc, dintre care 6 erau grele)[35], a cărei poziție era temeinic organizată pe centre de rezistență, legate între ele, constituite în două poziții pentru a da adîncime apărării pe direcțiile cele mai importante și acoperite cu obstacole și baraje.

Raportul de forțe în ansamblul frontului Armatei 2 era de 2,7/1 în infanterie și 1,6/1 în artilerie, în favoarea românilor, fapt ce permitea comandamentului nostru anumite concentrări de foc și efective în locul și momentul destinat ruperii frontului inamic. Superioritatea în ce privește focul de artilerie nu era însă satisfăcătoare; de aceea ritmul ofensivei va fi încet, iar pierderile destul de mari.

Hotărîrea luată de generalul Averescu, comandantul Armatei 2, de a da lovitura principală cu stînga pe direcția generală: Mărăști—Tulnici, ajungîndu-se pe drumul cel mai scurt la obiectivul final — valea Putnei, în strînsă legătură cu dreapta Armatei 4 ruse, era justă, ca și obiectivele succesive fixate, prin a căror cucerire se împiedecau eventualele concentrări inamice, ce ar fi putut, de asemenea, lovi flancul drept al Armatei 4 ruse. Cu observația că, chiar în sectorul de rupere nu s-a realizat densitatea artileristică necesară (raport 1,4/1 în favoarea românilor) și că s-a împărțit Divizia 6 infanterie la două corpuri de armată, în loc de a se da completă Corpului 2 armată — de la lovitura principală —, asigurîndu-se o mai mare superioritate de forțe și mijloace și o conducere mai unitară, măsurile luate sînt juste. De asemenea, este de subliniat și ansamblul de măsuri organizatorice luate de comandament pentru buna desfășurare a ofensivei, ca: completarea și îngroparea legăturilor telefonice și telegrafice, completarea sistemului de transmisiuni cu telegrafie optică și relee de agenți, amenajarea de noi drumuri, organizarea genistică a raioanelor unde s-au dispus rezervele, șanțuri de comunicații pentru mișcarea adăpostită a trupelor, depozite blindate de muniții și hrană, completarea formațiunilor sanitare etc.[36].

Moralul ostașilor români era excelent. Ei ardeau de nerăbdare să răzbune suferințele îndurate și să elibereze pămîntul sfint al Patriei cotropit de dușmani. La dezvoltarea acestui înalt moral de luptă, un rol l-a jucat și ordinul de zi dat de generalul Averescu, la 7 iulie 1917, înainte de începerea bătăliei. Între altele, comandantul Armatei 2 arăta: „... Ostași! A sosit momentul mult așteptat de toată suflarea românească, de voi însă mai mult decît de oricine, să reluăm lupta pentru a răsturna zăgazul dincolo de care se aud gemetele părinților, fraților, copiilor noștri sub apăsarea vrăjmașului hrăpăreț. Nu uitați că reluăm lupta pentru cea mai dreaptă și sfîntă cauză: pentru izgonirea cotropitorilor din căminele noastre... Am toată nădejdea că Armata 2 română nu va lipsi de la o așa sfîntă datorie și va ști să se mențină, ca și pînă acum, prin valoarea ei dovedită, la înălțimea încrederii ce pune țara în ea“[37]. După o pregătire de artilerie de două zile (9 și 10 iulie 1917), la 11 iulie 1917, ora 4, trupele române și ruse au trecut la ofensivă. În prima zi a ofensivei, trupele române și cele ruse au reușit să rupă prima poziție de apărare inamică într-o

[35] Lt. col. N. Stoenescu, *op. cit.*, p. 51 (Sublinierea autorului citat că numai 6 guri de foc erau *grele* este după părerea noastră discutabilă, ținînd cont de faptul că Armata austro-ungară dispunea de mult mai multă artilerie grea în dotarea sa).

[36] Gen. Al. Iarca, ***Generalul Averescu în război***, Buc., 1931, p. 30—31, v. și Mihail Văgăonescu, ***Viața în război***, Ed. Casei școalelor, Buc., 1925, p. 296—309.

[37] Arhiva M. F. A. — M. St. M., ***Fond Armata 2***, secția operații, dosar 159/1917, vol. I, fila 5. Ordinul nr. 1851 din 7 iulie 1917; v. și revista ***România în timpul războiului 1916—1918***, aprilie 1920, p. 135—136; M. Văgăonescu, ***op. cit.***, p. 310—311.

zonă largă de circa 20 km, inamicul suferind pierderi grele, după cum rezultă din raportul arhiducelui Joseph, comandantul grupului de armate inamic [38]. Ofensiva a fost continuată energic în zilele de 12 şi 13 iulie, după ce inamicul se retrăsese în noaptea de 11/12 iulie pe o nouă poziţie tare natural şi întărită genistic.

M.C.G. român, ţinînd cont de evenimentele din Galiţia şi Bucovina (forţele Puterilor centrale respingeau spre est trupele ruse, creind un serios pericol pentru flancul drept strategic al dispozitivului ruso-român din Moldova), a hotărît şi dispus, prin ordinul dat la 12 iulie, ora 18,40, oprirea operaţiunilor pe aliniamentul atins în seara de 12 iulie [39].

Generalul Averescu, analizînd situaţia, cere M.C.G. român — şi de astă dată just — permisiunea de a continua ofensiva pînă la atingerea unui aliniament puternic pe care să se oprească, şi care să poată servi ulterior ca bază de reluare a ofensivei. M.C.G. român aprobă cererea. Ofensiva continuă cu succes în ziua de 14 iulie, creind prin dezvoltarea ei o ameninţare serioasă în zona de joncţiune a Armatelor inamice 1 austro-ungară şi 9 germană, şi silind inamicul să-şi îndrepte aici toate disponibilităţile. Între 14 şi 19 iulie, se dau lupte înverşunate cu succese mari pentru români şi ruşi, singur puternicul raion fortificat Măgura Caşinului rămînînd în mîna inamicului. În seara de 19 iulie, ofensiva a fost oprită şi Armata 2 s-a regrupat în vederea defensivei, primind în sprijin încă 2 Divizii de infanterie şi extinzîndu-şi dreapta peste valea Doftanei pentru a înlocui Corpul 40 din Armata 9 rusă, care devenea disponibil pentru nordul Moldovei, pînă la 22 iulie [40].

Realizînd un intrînd operativ, adînc de 25 km şi cu o dezvoltare frontală de 35 km, tocmai în punctul cel mai nevralgic al dispozitivului inamic — joncţiunea dintre Armata 1 austro-ungară şi Armata 9 germană —, ofensiva româno-rusă de la Mărăşti şi-a atins şi depăşit scopurile operativ-tactice, creind, după ruptura frontală a poziţiei inamice, largi posibilităţi pentru dezvoltarea strategică prin învăluirea sau întoarcerea flancurilor celor două Armate inamice. Situaţia generală a frontului estic aliat nu a permis această dezvoltare iar forţele necesare nu au existat nici ele. Totuşi, Mărăştii au însemnat primul mare succes românesc din 1917, sădind din plin încrederea ostaşilor şi ofiţerilor în forţele noastre, în viitorul care începea să se deseneze luminos înspre victoria finală.

Concepţia gen. Averescu asupra ofensivei, organizarea bătăliei, conducerea ei energică şi oportună, cu toate micile greşeli făcute — rămase însă fără urmări mai grave —, au demonstrat din plin priceperea sa de comandant de oşti. Dacă în 1916 a greşit, în 1917, acumulînd din plin experienţa generală a războiului şi a sa personală, a obţinut succese în pregătirea şi conducerea operaţiunilor şi ca urmare o mare pondere morală în armată. Generalului Averescu, apreciem că i se potrivesc perfect cele afirmate de Frederic II în „Instrucţiunile militare ale Regelui Prusiei", că: „generalii sînt mai de plîns decît s-ar crede; toată lumea îi condamnă

[38] Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, vol. IV, p. 108.

[39] Arhiva M. F. A. — M. St. M., *Fond M. C. G.*, Secţia operaţii, dosar 11/1917, fila 36.

[40] Arhiva M. F. A. — M. St. M., *Fond Armata 2*, Secţia operaţii, Ordinul 2050/1917 al Armatei 2, v. şi *dosar 3 anexe*, fila f. n., v. şi col. Radu Băldescu, *Ofensiva de la Nămoloasa. Bătălia de la Mărăşti*, Sibiu, 1928, p. 52—57.

fără să-i asculte..." [41], precum şi de Joffre care spune: „Nu sînt dintre aceia care să aduleze pe căpitanii ce nu au fost niciodată învinşi. Există în înfrîngere un învăţămînt de curaj şi de perseverenţă, pe care unii şefi nu îl înţeleg decît prea tîrziu" [42]. În 1930, generalii Al. Averescu şi C. Prezan, au fost avansaţi la gradul de mareşal. Arătînd meritele militare ale generalului Averescu nu putem scăpa din vedere poziţia sa reacţionară în calitate de politician şi mai ales ca şef al unui guvern cunoscut prin măsurile antimuncitoreşti luate, în perioada avîntului revoluţionar din anii 1918—1920.

Era la începutul lui septembrie 1916. Înaintarea armatei române, care se făcuse cu deosebită prudenţă şi într-un ritm foarte încet în Transilvania, fusese practic oprită de către M.C.G. român, datorită „evenimentelor" petrecute pe frontul de sud (căderea Turtucaiei la 24 VIII 1916, părăsirea Silistrei la 26 VIII 1916, succesele locale ale ofensivei inamice în Dobrogea) [43].

La 2 septembrie 1916, M.C.G. român, în urma conferinţei cu comandanţii de Armate, hotărăşte — eronat din punct de vedere strategic — oprirea definitivă a ofensivei din Transilvania şi schimbarea planului de campanie iniţial, trecîndu-se la ofensivă in sud, adoptînd planul Averescu de conjugare a unei ofensive generale in Dobrogea cu trecerea Dunării de către un grup de manevră — operaţia Flămînda —, care să cadă în spatele inamicului şi împreună cu Armata de Dobrogea să-l nimicească.

Neatingînd pe frontul transilvan nici măcar obiectivele minimale necesare trecerii la o defensivă cu şanse de succes, trupele române sînt oprite pe aliniamente nefavorabile de teren, prea lungi, fără legături operative şi uneori chiar tactice între ele şi condamnate să suporte „în linişte" concentrarea inamicului şi contraofensiva acestuia, bogat „echipată" cu mijloace de foc (în special artilerie grea şi mitraliere), cu trupe special antrenate pentru teatrul de operaţiuni muntos (corpul alpin bavarez, brigăzile de munte austriace) şi cu multă experienţă de război.

În aceste condiţii generale, planul Armatei 9 germane apărea ca logic. El consta, într-o primă fază, în declanşarea unei ofensive la Jiu pentru aruncarea peste munţi a Diviziei 11 române care ocupase Petroşanii, punînd stăpînire pe Pasurile Vulcan şi Surduc, apoi în atacarea Corpului 1 Armată, aflat în faţa Sibiului, învăluindu-se ambele flancuri. Odată defileele Jiu şi Olt în mîna inamicului, acesta va invada Oltenia, după care îndreptîndu-se spre est, odată cu forţarea Dunării de către inamicul de la sud, va începe acţiunea de cucerire a capitalei României — Bucureştiul. Concomitent, se vor forţa trecătorile Carpaţilor răsăriteni, pentru a se pătrunde în cîmpia Siretului, tăindu-se legăturile strategice româno-ruse la

---

[41] Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, vol. I, p. 16.
[42] Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, vol. I, p. 16.
[43] M. St. M. *op. cit.*, *Documente*, vol. II, documentul 1, p. 3—6; v. şi Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, vol. I, p. 190—323.

aripa de sud a frontului aliat oriental şi nimicindu-se Armata română, prinsă în „capcana Munteniei“ [44].

Planul Puterilor centrale viza lucruri mari, printre care obţinerea deciziunii în faţa României — care urma a fi scoasă rapid din luptă — şi crearea din resursele economice ale ţării noastre (în special petrol şi produse agro-alimentare) a unei puternice baze economice pentru continuarea războiului, de care Puterile centrale aveau deja acută nevoie. Din punct de vedere militar planul purta amprenta vizibilă a celor doi elevi ai lui Schlieffen — Hindenburg şi Ludendorff. Dubla învăluire strategică, sistem Cannae, era leit-motivul acestui plan.

Dar realitatea nu a fost pe măsura concepţiei. Eroismul trupelor dublat de priceperea şi eroismul comandanţilor români a încurcat planurile inamicului. Deşi am fost înfrînţi în campania anului 1916, iar trupele române s-au retras — este drept cu mari pierderi — în Moldova, ele au supravieţuit, s-au refăcut şi, în 1917, au înfrînt inamicul cotropitor în memorabilele bătălii de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz.

Printre eroii români, care, cu priceperea şi bravura lor, au stăvilit sau întîrziat acţiunile inamicului, se situează la loc de frunte generalii Ion Dragalina şi David Praporgescu, ambii jertfindu-şi viaţa în mod eroic pentru apărarea gliei strămoşeşti.

La începutul operaţiunilor noastre, generalul Ion Dragalina, comandă Divizia 1 infanterie din Armata 1 română, care avea misiunea să opereze între valea Cernei şi Turnu Severin. În această situaţie operativă, este demnă de subliniat hotărîrea energică a generalului Dragalina de a ocupa muntele Alion — cheia stăpînirii gurii Cernei şi a pivotului Orşova. Acţiunea a fost dusă la bun sfîrşit, în condiţii excepţionale, de către R. 17 I. de sub conducerea Lt. col. Tăutu, care a ocupat apoi şi Orşova [45].

Raionul se linişteşte apoi, iar Armata 1 subţiază potenţialul de luptă al Diviziei 1, trimiţînd în sectorul grav ameninţat al văii Oltului două regimente şi artilerie, lăsînd Diviziei numai şapte batalioane pe frontul Vîrful Cocoşului, Orşova, 2 batalioane în rezervă la Cireşu şi un batalion la Baia de Aramă. La 11 octombrie 1916, prin ordinul nr. 2262, generalul Dragalina, este numit comandant al Armatei 1, înlocuind pe generalul Ion Culcer.

Considerăm necesar să ne exprimăm o părere personală asupra acestei înlocuiri, destul de controversate. În sectorul său, generalul Culcer, avea de privit trei mari direcţii operative: valea Dunării, valea Jiului şi a Oltului, aceasta atît sub aspect defensiv cît şi ofensiv. În perioada la care ne referim, iniţiativa strategică trecînd de partea Puterilor centrale, problema se punea sub aspectul defensivei cu contraatacurile şi contraloviturile ofensive inerente. Pentru comandantul Armatei 1 se punea problema: care era cea mai importantă direcţie operativă? Răspunsul, rezultat al unei analize temeinice a întregii situaţii, socotim că era destul de clar — valea

[44] Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, vol. II, p. 17—18, v. şi C. Kiriţescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916—1919*, vol. II, Ed. II, Buc., f. a. p. 7—15; v. şi Erich v. Falkenhayn, *Campania Armatei a 9-a împotriva românilor şi ruşilor*, Buc., 1937 (traducere), p. 24—44, 208—217.

[45] Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, vol. II, p. 21—23; v. şi M. St. M. *op. cit.*, *Documente*, vol. I, documentul 126, p. 288—293, documentul 127, p. 293.

Oltului. Intervalul dintre flancul drept al Armatei 1 și cel stîng al Armatei 2 române, dădea posibilitatea inamicului să zdrobească liniștit flancul drept al Armatei 1, să-și deschidă cea mai importantă comunicație, dublată de o bună cale ferată — valea Oltului, să iasă pe Olt pentru a-și deschide drum spre est, interpunîndu-se ca o pană adînc înfiptă între cele două armate române, Armata 1 cu slabele ei forțe din Oltenia fiind apoi fărîmițată prin pătrunderi pe valea Jiului și de-a lungul Dunării și nimicită.

Or, generalul Culcer a văzut tocmai invers problema. A dat prioritate văii Jiului, poate ținînd cont de bazinul carbonifer de aici, poate ținînd cont de o manevră strategică de întoarcere prin valea Mureșului a inamicului ce ataca în defileul Oltului. În acest caz, ideea călca flagrant principiul proporționării scopului cu mijloacele, căci oricît ar fi fost de întărită Divizia 11 infanterie română (care lupta în valea Jiului), ea nu avea forțe și nici perspective de a le primi, pentru a ajunge în valea Mureșului și a executa apoi o acțiune de întoarcere a inamicului din valea Oltului, oferind rezervelor inamice ce afluiau continuu spre Mureș flancul stîng, într-un gen de „marș procesional“ à la Frederic al II-lea [46]. Hotărîrea de a angaja la Jiu toate forțele disponibile, aproape dirijînd personal ofensiva Diviziei 11[47], este o eroare operativ-strategică. Datorită acestui fapt, în clipele grele ale Corpului 1 Armată român, care lupta la Olt, generalul Culcer nu l-a putut ajuta, și mai mult, a luat hotărîrea aprobată după insistența sa de M.C.G. de a se lua comanda corpului 1 Armată inteligentului și pregătitului general I. Popovici [48]. În schimb, propunerea generalului Culcer, făcută M.C.G. în urma succeselor ofensivei inamice de la Olt și Jiu, cu telegrama nr. 657 din 11 oct. ora 12,25 „de a decide dacă nu este cazul de a se lua măsuri de o retragere, care să se poată face în ordine, iar nu sub presiunea inamicului“ [49], o apreciem ca justă. Dacă s-ar fi admis această propunere, Armata 1 s-ar fi putut retrage în ordine pe malul estic al Oltului, scurtîndu-și frontul de apărare, constituind pivotul strategic din stinga al Armatei române de pe frontul de nord și opunînd cu mijloace mult mai mari, o puternică apărare strategică în fața capitalei țării.

De data aceasta, generalul Culcer nu greșise. În schimb, i s-a luat comanda Armatei 1. Aluziile și interpretările malițioase ale unor istoriografi la adresa acestui comandant român le considerăm, în majoritate, tendențioase [50]. Generalul Culcer a greșit dar nu mai mult decît alții, iar problema pătrunderii inamice de la Olt s-ar

---

[46] Pentru înțelegerea noțiunii de „marș procesional“ a se vedea printre altele tratatul sumar de *Istorie Militară* de Mr. Victor Renescu, Sibiu, 1923, p. 72—76; *Istoria Militară*, de Mr. Băldescu Radu, Sibiu, 1925, p. 84—85.

[47] Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, vol. II, p. 78; v. și M. St. M., *op. cit.*, *Documente*, vol. I, documentul 201, p. 373; *Ibidem*, vol. II, documentul 161, p. 168; M. St. M. *op. cit.*, *Documente*, vol. I, documentul 199, p. 370—371.

[48] Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, p. 137—139; M. St. M., *op. cit.*, vol. II, p. 798.

[49] Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, vol. II, p. 386—389; M. St. M., *op. cit.*, *Documente*, vol. III, partea I-a, documentul 462, p. 394—395, documentul 463, p. 395 și documentul 464, p. 395.

[50] Printre altele se remarcă chiar și poziția Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, vol. II, p. 382, precum și a Gen. I. Cupșa, *op. cit.*, p. 138—139; M. St. M., *op. cit.*, *Documente*, vol. III partea I-a, documentul 465, p. 396.

fi putut soluţiona în faza Sibiu, dacă nu mai înainte, prin deplasarea stîngii Armatei 2 la legătura operativă cu dreapta Armatei 1, soluţie pe care trebuia s-o dea neapărat M.C.G. care vedea şi conducea ansamblul strategic al operaţiunilor.

Revenind acum la generalul Ion Dragalina, el lua comanda Armatei 1, într-o situaţie deosebit de grea pentru aceasta. Om ponderat dar hotărît, cu o aleasă pregătire militară, stimat şi iubit de toţi ofiţerii şi soldaţii „tata Dragalina" — cum era cunoscut în armată —[51], luînd comanda, hotărăşte a merge în prima linie pentru a se documenta şi a hotărî la faţa locului măsurile de redresare a situaţiei. El nimereşte la 12 octombrie cu maşina în mijlocul patrulelor inamice care pătrunseseră în defileul Jiului între Bumbeşti şi Lainici, şi este rănit de focurile inamice. Pansat imediat dar evacuat şi operat prea tîrziu, generalul Ion Dragalina moare la 27 octombrie 1916 la Bucureşti în spitalul improvizat din fostul palat regal.

Scoaterea din luptă a generalului Dragalina a influenţat negativ moralul trupelor şi ofiţerilor, lăsînd Armata 1 în momentele cele mai grele, fără un comandant priceput şi destoinic, cunoscător al situaţiei şi al zonei de operaţiuni a Armatei. Armata 1 îşi urma destinul său implacabil, iar generalul Dragalina intra în panteonul eroilor, cu sentimentul datoriei, împlinite.

De asemenea, este interesant a urmări în cadrul luptelor pentru apărarea defileului Oltului, soarta celuilalt general român, căzut aici — David Praporgescu. Iniţial, comandant al Diviziei 20 infanterie, înfiinţată după declararea războiului cu efective reduse şi armament slab, generalul Praporgescu trimisese deja cîteva batalioane care au participat la luptele din defileul Oltului. La 10 octombrie 1916, Divizia 20 a fost desfiinţată, unităţile ei fiind repartizate Diviziilor 23 şi 13 din Corpul 1 Armată, aflate în plină luptă[52]. Ulterior, chemat urgent, se întîlni cu generalul Popovici, comandantul C. 1 A, la Cîinenii de Argeş, primind de la acesta misiunea de a apăra malul drept al Oltului, în zona Muntelui Robu, unde Corpul 1 Armată îşi formase un detaşament — misiune pe care cu mult tact şi eroism şi-a îndeplinit-o.

În urma marilor insistenţe ale generalului Culcer, comandantul Armatei 1, M.C.G. aprobă şi Armata 1 dă ordinul nr. 336 din 18 septembrie 1916, prin care generalul Praporgescu este numit comandant provizoriu al C. 1 A. Luînd comanda ca şi Dragalina în momente deosebit de grele pentru trupele române, generalul Praporgescu va căuta să-şi facă datoria pînă la capăt. Prima şi cea mai importantă problemă ce se punea comandantului român, era consolidarea poziţiei şi oprirea ofensivei inamice. În aceste condiţii, cînd frontul reculează, cînd moralul trupelor este scăzut, cînd unii comandanţi şi-au pierdut capul şi nu ştiu ce să facă, singura soluţie este darea ordinelor celor mai executabile, apoi, acţiunea personală în mijlocul trupelor pentru a le ridica moralul, încrederea şi hotărîrea fermă de a lupta pînă la capăt. În acest sens s-a orientat şi generalul Praporgescu, care însă este surprins la 30 septembrie 1916 în mijlocul unui batalion din R. 2 I. aflat în repaos, de un obuz rătăcit de artilerie inamică, la originea văii Cîineni. Lovit de schije, generalul Praporgescu moare după 20 de minute. Acelaşi obuz răneşte grav şi pe alţi cinci

[51] C. Kiriţescu, *op. cit.*, vol. II, p. 93; v. şi M. St. M., *op. cit.*, *Documente*, vol. III, partea I-a, documentul 466, p. 396—397 şi documentul 474, p. 401.
[52] C. Kiriţescu, *op. cit.*, p. 69; v. şi Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, vol. II, p. 427.

ofiţeri şi 70 de soldaţi [53]. Ultimele cuvinte ale generalului Praporgescu au fost: „Nu slăbiţi credinţa, a noastră e izbînda" [54].

Survenită în momente grele, moartea generalului Praporgescu a impresionat adînc armata noastră — cadre şi trupe —, în care era bine cunoscut ca un om de acţiune, cu o frumoasă pregătire şi de mare viitor. Generalul Praporgescu este o mare pildă de curaj şi jertfă, puse în slujba patriei.

Sîngeroasa zi de 6/19 august 1917 se sfîrşise.

„De pe înălţimea Măgurii Odobeştilor, mareşalul Mackensen cuprindea cu privirea cîmpul bătăliei [de la Mărăşeşti, n.n.], înroşit de razele soarelui ce apunea şi de sîngele soldaţilor săi. ... şi în acest amurg însîngerat, gloriosul soldat nu se putea opri să nu citească limpede apusul propriei sale faime, de general care nu cunoscuse pînă atunci înfrîngerea" [55]. Cît de plastic este prezentat în aceste cîteva fraze de către C. Kiriţescu, epilogul marii bătălii de la Mărăşeşti! Cine l-a înfrînt pe vestitul Mackensen, învingătorul strălucit de la Tannenberg, de la Lodz, de la Dunaieţ, din Serbia, din Dobrogea şi de la Argeş? Răspunsul este simplu şi concludent: Armata 1 română, refăcută în Moldova, comandată de generalul Eremia Grigorescu; figură clasică de mare comandant de oşti, înţelept, viteaz, dublat de o energie fără seamăn altoită pe un fond de vaste cunoştinţe militare, generalul Eremia Grigorescu a fost unanim recunoscut de subalterni ca şi de istoriografi, drept una dintre cele mai interesante figuri ale armatei române din timpul primului război mondial.

Pentru a evidenţia odată mai mult figura generalului Eremia Grigorescu, ne vom mulţumi să-i creionăm în linii mari dar pregnante, portretul său de mare comandant de oşti. La începutul războiului, generalul Eremia Grigorescu comanda Divizia 15 infanterie din Corpul 5 Armată, aflat în rezerva M.C.G. român. În urma desfăşurării nefavorabile pentru noi, a evenimentelor operaţionale din Dobrogea, Divizia 15 infanterie a fost trimisă ca întărire pe acest front. Iniţial, pe pachete de batalioane şi companii, fără comandamentul de Divizie şi nici măcar pe regimente, o parte din unităţile Diviziei au luat parte la nefericita luptă de la Turtucaia. Refăcute apoi, unităţile Diviziei 15 sînt trimise de această dată complete în Dobrogea, intrînd în luptele de la 3 septembrie 1916, cînd contraatacul eroic al R. 53 I. de sub comanda colonelului Ernest Broşteanu, sprijinit de R. 25 Art. şi de flota de Dunăre, pune pe fugă Brigada inamică Bode, aflată în plin succes ofensiv pe dealul Arabagi [56]. În zilele ce au urmat, între 3 septembrie şi 24 septembrie 1916 — cînd a fost scoasă de pe frontul dobrogean şi trimisă la Armata de nord [57] —, Divizia 15 infanterie a participat din plin la aceste lupte. Atrage atenţia un fapt ciudat în aparenţă şi anume, că Mackensen, care comandă forţele Puterilor centrale de pe frontul dobrogean, făcea efortul manevrei sale ofensive cu stînga, pentru a pătrunde de-a lungul Dunării la Cernavodă şi a tăia legătura principală cu ţara a Armatei de Dobrogea, în

[53] Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, vol. II, p. 427; C. Kiriţescu, *op. cit.*, vol. II, p. 70

[54] C. Kiriţescu, *op. cit.*, vol. II, p. 70.

[55] *Ibidem*, p. 586—587.

[56] Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, vol. I, p. 213—214, 328; M. St. M. *op. cit.*, vol. I, p. 613—614.

[57] Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, vol. I, p. 421; M. St. M., *op. cit.*, vol. II, p. 192.

vederea încercuirii și nimicirii acesteia. Una dintre cele 3 Divizii române (2, 15 și 12 infanterie), care au oprit cu eroism și dîrzenie ofensiva lui Mackensen, încurcîndu-i serios planurile, a fost Divizia 15 infanterie, comandată de generalul Eremia Grigorescu. Prima ciocnire dintre cei doi comandanți — Grigorescu și Mackensen —, se solda cu victoria românului!

Era la începutul lunii octombrie 1916; inamicul în plină ofensivă căuta să forțeze trecătorile Carpaților și să pătrundă la sud, în Oltenia și Muntenia iar la est, în Moldova. Grupul de armate al Arhiducelui Carol plănui să pătrundă în Moldova, prin pasul Oituzului. În acest scop, constitui Grupul Schmettow, compus din 5 Divizii (dintre care 3 de cavalerie), cu misiunea de a pătrunde prin trecătoarea Oituzului în Moldova [58].

În fața acestui puternic grup inamic se afla Divizia 2 cavalerie română și Divizia 15 infanterie, generalului Eremia Grigorescu revenindu-i sarcina de a comanda Grupul Oituz. În seara zilei de 11 octombrie, se luă contactul cu inamicul. După contraatacuri disperate date de călăreții români, pe jos, cu lancea în loc de baionete, inamicul este respins, iar artileria română surprinde Divizia 3 cavalerie inamică în coloană și o împrăștie. Lupte crîncene au loc în zona satului Hîrja în zilele de 15—17 octombrie, o încercare inamică de a cădea în spatele românilor este lichidată, detașamentul inamic trimis în acest scop fiind complet nimicit. Generalul Grigorescu este permanent în mijlocul unităților și conduce personal lupta, fapt ce dinamizează soldații și comandanții, dîndu-le tăria morală de a rezista puhoiului inamic. 18 octombrie a fost cea mai cumplită zi pentru vajnicii apărători ai Oituzului. După un puternic bombardament ce a durat toată noaptea de 17/18 octombrie și a continuat în ziua de 18 octombrie, în prezența arhiducelui Carol — moștenitorul tronului habsburgic — și a contelui István Tisza — primul ministru maghiar, de tristă amintire, inamicul a atacat cu toată vigoarea pozițiile românești de la ora 8 pînă la ora 22, cu mici întreruperi pentru reorganizări. Trupele române, puține la număr, erau respinse din poziții, apoi contraatacau și le reocupau. Este deosebit de interesant de subliniat eroismul a două batalioane din R. 13 I. „Ștefan cel Mare“, care au apărat pădurea Vrînceanu, devenită un imens cimitir al inamicului. Frontul român a rămas neclintit. În ajutorul generalului Grigorescu este trimisă Brigada 37 (R. 69 și 77) din Divizia 8 infanterie. Analizînd cu deosebită luciditate operativă situația, generalul Grigorescu hotărăște să treacă la contralovitură. Între 19 și 22 octombrie, generalul Grigorescu manevrează cu o deosebită abilitate în terenul greu accesibil cele 20 batalioane ce le avea la dispoziție — îngrijind ca permanent 12 batalioane să fie în linia de atac, iar 8 să fie în rezervă, pentru odihnă. În seara zilei de 22 octombrie, inamicul se află pe vechea graniță, adică pe pozițiile de plecare de la 13 octombrie; numai că, în acest interval înregistrase pierderi deosebite, în oameni și tehnică de luptă.

Apreciind just noua situație, generalul Grigorescu primind întăriri, reia ofensiva între 23—27 octombrie, pentru a arunca pe inamic peste graniță. La 27 octombrie. inamicul este complet azvîrlit peste graniță, hotărîrea generalului Grigorescu se realizase. Divizia 15 infanterie a fost supranumită „divizia de fier“, iar pe stîncile Oi-

---

[58] C. Kirițescu, *op. cit.*, vol. II, p. 30; M. St. M. *op. cit.*, vol. II, p. 748; *Documente*, vol. II, documentul 285, p. 271—273; M. St. M., *op. cit.*, vol. III, p. 44—57.

tuzului se înscrisese cu litere de foc şi sînge deviza generalului Eremia Grigorescu: „Pe aici nu se trece!“ [59].

Oituz, 1916, era o rază de lumină şi speranţă în toate inimile româneşti. O aprinsese un om cu nervi de oţel, cu înţelepciune şi profundă gîndire militară — generalul Eremia Grigorescu.

La Caşin, între 22—31 decembrie 1916, generalul Grigorescu şi Divizia 15 întărită, trebuiră să-şi facă din nou datoria de apărători hotărîţi ai trecătorilor Moldovei, sîngerînd din plin. Şi, din nou inamicul plăti scump cele cîteva creste luate, neputînd însă pătrunde în Moldova.

1/13 august 1917, era după o săptămînă de cumplite lupte la Mărăşeşti. Generalul rus Ragoza, care avea comanda frontului (Armata 4 rusă şi 1 română), ordonă retragerea frontului român în spatele Mărăşeştilor, cu 6 km, pentru o aliniere cu cel rus [60]. Ordinul însemna aproape un dezastru pentru trupele noastre, retragerea făcîndu-se ziua, în plină luptă cu inamicul. În plus, abandonarea Mărăşeştilor devenit acum un veritabil simbol al vitejiei româneşti, însemna cea mai grea lovitură psihologică ce se putea da Armatei şi întregului popor român.

Generalul Grigorescu refuză executarea ordinului. El discută foarte agitat cu M.C.G. român şi îl convinge pe generalul Prezan şi pe generalul Scerbacev de inutilitatea ordinului. Ce a urmat, a dat dreptate generalului Grigorescu. Puhoiul german, comandat de faimosul Mackensen, a fost oprit şi azvîrlit înapoi în zona Mărăşeşti. Ingeniozitatea combinării apărării pe poziţii cu contraatacurile date prin surprindere, în momentele cele mai oportune, jocul continuu şi deosebit de elastic al rezervelor, a exasperat pe atacatori şi a asigurat victoria românească. Exemplul personal al marelui comandant a stat întotdeauna în faţa trupelor şi comandanţilor în subordine.

În mausoleul măreţ de pe cîmpia Mărăşeştilor, în mijlocul eroilor pe care i-a comandat cu măiestrie şi dus la victorie, generalul Eremia Grigorescu îşi doarme somnul de veci pe măreaţa pagină a istoriei neamului, al cărui titlu este: Mărăşeşti — „nici pe aici nu se trece!“.

În preambulul acestui modest articol, s-a arătat că vom aborda şi activitatea în domeniul tactic al cîtorva comandanţi. Aceasta pentru a ilustra — pe cît posibil —, pe de o parte, faptul că unele erori din domeniul operativ strategic au fost corectate în domeniul tactic, prin hotărîrile juste şi iniţiativele curajoase ale unor comandanţi, iar pe de altă parte, a prezenta eroismul personal în lupte al acestora. În acest sens, s-a căutat alegerea cîtorva persoane şi acţiuni, care să ilustreze pe deplin teza noastră.

Era în cea de a doua jumătate a lunii august 1916. În Dobrogea, se duceau lupte grele împotriva unui inamic din ce în ce mai numeros şi mai bine dotat din punct de vedere al tehnicii militare, al cărui comandant suprem era feldmareşalul german Mackensen, militar deosebit de capabil şi posesor al unei frumoase experienţe de război (în anii 1914, 1915 şi 1916).

---

59 C. Kiriţescu, *op. cit.*, vol. II, p. 31—43.
60 *Ibidem*, p. 543.

Dintre cele cîteva mari unități române și ruse, care au luptat aici, se detașează net divizia 19 infanterie, a cărei comandă o ia, la 27 august 1916, colonelul, imediat devenit general, C. Scărișoreanu, care înlocuiește pe generalul N. Arghirescu, ce trece la comanda Diviziei 6 infanterie (pe frontul Armatei 2) [61].

De la această dată, Divizia 19 infanterie, datorită pregătirii, energiei și eroismului comandantului său și a tuturor ostașilor intră triumfal în istoria militară a României. Dar, în această mare unitate română, vom întîlni printre altele încă două nume de comandanți, pe care îi prezentăm aici. Este vorba în primul rînd de colonelul „călare pe un cal uriaș, ca și el însuși, ... mereu în mijlocul trupelor, trecînd de la un grup la altul, împărțind ordinele cu sînge rece“ [62], cu numele de Stan Poetaș, comandantul Brigăzii 17 infanterie din Divizia 19 infanterie, devenită în noiembrie 1916. Divizia 9/19 infanterie, iar în zilele fierbinți și însîngerate ale lui august 1917, eroica Divizie 9 infanterie, ce a apărat cu atîta hotărîre celebrul Mărășești — Verdunul românesc!

În al doilea rînd, încercăm o creionare a portretului militar al comandantului, inițial de batalion, apoi de regiment, maiorul (ulterior locotenent-colonel, colonel și general) C. Rasoviceanu — care a condus în luptele din 1916 și 1917, eroicul regiment 9 vînători din Divizia 9 infanterie.

Cu ordinul nr. 413 din 8 octombrie 1916, comandantul Armatei de Dobrogea, — generalul rus Zaiontchikowsky, arătînd eroismul românilor, subliniază: „În această privință (a rezistenței eroice, n.n.) citez în mod deosebit purtarea Diviziei 19, căreia îi trimitem felicitările noastre frățești“ [63].

Rezistența trupelor române și ruse în Dobrogea a întîrziat realizarea planurilor lui Mackensen, ducîndu-l de la proiectul de rapidă scoatere din luptă a Dobrogei la un proiect mai ponderat, bazat pe o înaintare metodică, dar care cerea timp. Dacă M.C.G. român și rus ar fi exploatat la rîndu-le acest timp, Mackensen nu ar mai fi trecut Dunărea așa cum a trecut-o, nici în noiembrie în loc de proiectata trecere din septembrie, ci ușor ar fi fost aruncat în Balcani numai de trupele din Dobrogea întărite cu cîteva mari unități, dîndu-se libertatea de acțiune teatrului principal din Transilvania, unde se hotăra soarta campaniei.

Noiembrie 1916, plouă continuu amestecat cu zăpadă, noroiul trece de glesne, frigul pătrunde în oase. M.C.G. român a hotărît „să salveze“ Bucureștiul, încredințînd generalului Prezan misiunea de a constitui un grup de manevră (cu ce s-a putut), cu care să izbească și să nimicească grupul inamic Kosch care, trecînd Dunărea, înainta vertiginos spre capitală, constituind cel mai mare pericol pentru aceasta.

În acest grup de manevră, un rol de prim ordin i-a revenit Diviziei 9/19 infanterie, constituită din resturile celor două Divizii (9 și 19 infanterie), după nefericitele lupte din Dobrogea. Comandantul ei era generalul C. Scărișoreanu, iar între cadre reîntîlnim pe colonelul Stan Poetaș și lt. colonelul C. Rasoviceanu.

---

[61] Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, vol. I, p. 159 și 315.
[62] C. Kirițescu, *op. cit.*, vol. II, p. 520.
[63] Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, vol. I, p. 436; M. St. M. *op. cit.*, *Documente*, vol. III partea II-a, documentele 1013 și 1014, p. 339—342.

În ziua de 19 noiembrie 1916, pe întreg frontul dintre Carpaţi şi Dunăre se dau lupte înverşunate[64]. Diviziile grupului de manevră (2/5, 9/19 şi 21 infanterie) continuă atacul concentric asupra Diviziei 217 infanterie germană — cea mai bună mare unitate a grupului Kosch — pe care deja o încercuiseră strîns din trei părţi (faţă, flancul stîng şi spate). Divizia germană care rezista cu hotărîre, suferise pierderi foarte mari în oameni (morţi, răniţi şi prizonieri) şi tehnică de luptă. Cele mai grele lupte din această zi s-au dat în jurul micuţei localităţi Stîlpu de pe rîul Neajlov. Localitatea Stîlpu fusese cucerită, cu mari pierderi, de către inamic. La ordinul generalului C. Scărişoreanu — comandantul Diviziei 9/19, regimentul 9 vînători avînd în primele rînduri, pe comandantul său — maiorul Rasoviceanu, contraatacă prin surprindere, la baionetă învăluind satul cu două companii şi alungînd inamicul, căruia îi produce mari pierderi, peste Neajlov, capturîndu-i şi o companie de mitraliere cu şase piese. La ora 14, eroicul regiment de vînători în frunte cu comandantul său este salutat de generalul Scărişoreanu, comandantul Diviziei, de colonelul Poetaş, comandantul brigăzii şi de misiunea franceză, chiar pe locul victoriei[65].

Datorită energiei şi hotărîrii acţiunilor Diviziei 9/19, ca şi a celorlalte divizii ale grupului de manevră, inamicul este aproape sfărîmat. Planul lui Prezan este pe punctul de a fi îndeplinit, cu toate erorile sale strategice. Dar, tocmai în momentul decisiv, aceste erori se răzbună, pe de o parte, forţele inamice ale puternicului grup Kühne ajung în spatele operativ al grupului de manevră, pe de altă parte, trupele ruse din flancul stîng inamic nu atacă grupul Kosch. Ca urmare, cu tot eroismul lor, românii pierd bătălia şi se retrag în condiţii vitrege spre est. Iată un exemplu grăitor, în care acţiunile tactice hotărîte erau pe punctul „să corecteze" greşelile strategice.

Ziua a patra a bătăliei de la Mărăşeşti. Valul atacului german, pregătit şi susţinut de sute de guri de foc, înaintă ca un imens tăvălug înspre poziţiile Diviziei 9 infanterie române, comandate de generalul C. Scărişoreanu. La ambele flancuri ale Diviziei, se produc spărturi, prin care inamicul se revarsă. Încercuiţi aproape, ostaşii Diviziei rezistă. La ambele flancuri, Divizia contraatacă cu cîte un batalion din rezerva pregătită din timp. Într-un iureş năvalnic, românii resping inamicul, aruncîndu-l cu mari pierderi înapoi peste valea Şuşiţei Reci, situaţia fiind restabilită. Scărişoreanu şi Poetaş au fost în mijlocul trupelor lor tot timpul, îmbărbătîndu-le prin exemplul lor personal[66].

6/19 august 1917, ziua începută greu pentru mult încercatele noastre trupe, datorită eforturilor disperate ale inamicului care ataca cu furie poziţiile româneşti după ce le îneca într-o mare de foc, se va termina glorios pentru Armata română care îl va opri şi azvîrli apoi pe inamic în poziţiile sale de plecare, constituind apusul gloriei de „spărgător de fronturi" a lui Mackensen şi o mare înfrîngere a Puterilor Centrale.

În această zi, Regimentul 9 vînători, comandat de lt. colonel C. Rasoviceanu, intra definitiv în istorie, deoarece împotriva încercărilor disperate

[64] M. St. M., *op. cit.*, vol. IV, p. 286—306; v. şi E. v. Falkenhayn, *op. cit.*, p. 172—181.
[65] C. Kiriţescu, *op. cit.*, vol. II, p. 218; M. St. M., *op. cit.*, vol. IV, partea I-a, p. 307.
[66] C. Kiriţescu, *op. cit.*, vol. II, p. 516—523.

ale puhoiului inamic a apărat cu succes gara Mărăşeşti [67]. A fost ziua apogeului gloriei ostăşeşti a acestui eroic regiment. Oamenii dîrji, inteligenţi şi hotărîţi, care au comandat eroica Divizie şi unităţile sale, împreună cu ostaşii lor şi cu celelalte mari unităţi române, au păstrat prin jertfa şi dăruirea lor independenţa patriei.

Deşi, la fiecare din portretele schiţate s-au arătat în context sau în final, unele concluzii privind arta militară, în legătură cu personalitatea sau unitatea respectivă, considerăm că nu putem încheia acest articol, fără cîteva referiri generale la arta militară românească a epocii.

În primul rînd, subliniem faptul că considerăm campania anului 1916 ca o perioadă de război de mişcare (marşul la bătălie din Transilvania, manevre şi contramanevre în zona dintre Mureş şi Carpaţi, bătăliile de apărare de pe vechea frontieră, manevrele din cadrul bătăliei pentru Bucureşti, cele din Dobrogea, retragerea spre Moldova etc.). Pornind de la această teză, campania 1916 devine o perioadă plină de inedit, în care în domeniul operativ strategic se puteau realiza manevre aproape clasice, bazate pe cele mai fine combinaţii. Marii comandanţi români, în majoritate, au înţeles nota caracteristică a situaţiei şi au căutat să se conformeze ei. În acest sens, pledează proiectata ofensivă Averescu în sud, trecerea Dunării la Flămînda urmată de ofensivă în spatele strategic inamic, combinată cu o ofensivă în Dobrogea (aceasta considerăm că ar fi trebuit să fie timpul 2 al manevrei), încercuirea acestuia în perimetrul dobrogean şi nimicirea lui. De asemenea, în acelaşi sens, pledează manevra lui Prezan — fixarea frontală cu atacul flancurilor şi spatelui Grupului Kosch, în vederea încercuirii şi nimicirii lui —, din aşa-zisa bătălie pentru Bucureşti. Dar, deşi marii comandanţi români au înţeles caracterul operaţiunilor şi au căutat soluţii originale cu izvor profund în trecutul militar românesc sau în arta militară franceză, far călăuzitor atunci al înaltelor noastre studii militare, ei nu au înţeles un lucru simplu şi anume că arta militară din veacul XIX este diferită esenţial de cea a veacului XX, şi în special de cea a anilor 1914—1916.

Armatele care manevrau în secolul XIX erau încă mici, comandantul suprem putea încă conduce lupta la vedere, pe cînd în secolul XX, efectivele devin imense, acoperind complet capacitatea de absorbţie a fronturilor respective. Franţa este invadată de Germania în 1914, cu 35 Corpuri de armată (21 active şi 14 de rezervă) şi 10 Divizii de cavalerie [68], iar, în ansamblul operaţiunilor militare din primul război mondial au fost mobilizaţi în jur de 70 milioane de oameni din populaţia de $1^1/_2$ miliarde a celor 28 ţări beligerante [69], din care au murit cca 9 milioane şi au fost răniţi alte 30 milioane [70]. În plus, armatele beligerante sînt dotate cu noi şi puternice mijloace de foc (puşti mitraliere, mitraliere, tunuri de mare

67 *Ibidem*, p. 573—574.

68 Gen. G. A. Dabija, *op. cit.*, vol. I, p. 53; cf. şi traducerea din limba franceză a lucrării M. St. M. francez *Războiul mondial 1914—1918*, Ed. 1922, p. 27.

69 Gen. I. Cupşa, *op. cit.*, p. 16 dă 74 milioane; lucrarea M. St. M. francez citată (nota 68) dă 66 milioane de oameni mobilizaţi (p. 511).

70 M. St. M. francez, *op. cit.*, p. 511.

calibru, aruncătoare, grenade etc.), cu aviaţie şi vase de război. Vor apărea apoi substanţele toxice de luptă, submarinele, tancurile etc.

În aceste condiţii, se revizuiesc principiile tactice, operative şi chiar strategice. Focul devine elementul principal al războiului, fie că el împreună cu contraofensiva opreşte şi nimiceşte pe inamic, fie că el pregăteşte şi deschide drumul ofensivei proprii. Noile poziţii întărite cu şanţuri, cu reţele de sîrmă, cu mine, cu mult armament automat protejat chiar sub cupole blindate şi dispunînd de un puternic foc de artilerie, crează atacatorului deosebite greutăţi. Aceste poziţii trebuiesc distruse, rupte, cu foc, şi abia după pătrunderea în adîncimea lor, respingîndu-se toate ripostele ofensive, se pot crea flancurile care pot fi întoarse şi învăluite. Ori, armata noastră nu dispunea de mijloacele necesare producerii masei de foc, care deschide drumul manevrei. Baioneta şi pieptul gol al eroicului soldat român nu poate suplini masa de foc, iar timpul lui Murat şi Coulaincourt — al marilor şarje, cu lancea, ale cavaleriei — a apus în faţa mitralierelor (vezi Robăneşti şi Bălăria).

În aceste condiţii pe care marii comandanţi români, neavînd experienţa fronturilor europene, nu le cunoşteau bine, trebuiau aplicate două mari principii — unanim recunoscute ca bune în arta militară a trecutului românesc —: surprinderea şi economia la maximum a forţelor. Dacă M.C.G. român şi-ar fi însuşit propunerea generalului Prezan din 2 septembrie 1916 şi ar fi continuat a acţiona în Transilvania însă cu rapiditate şi energie, considerînd şi pe mai departe acest teatru de operaţiuni ca pe cel principal, unde se putea obţine deciziunea, considerăm că soarta campaniei 1916 ar fi fost alta. Diversiunea Puterilor Centrale în Dobrogea avea ca scop strategic, tocmai degarnisirea frontului nostru transilvănean, în vederea uşurării presiunii româneşti în zonă pentru a se obţine timpul necesar concentrării forţelor germane şi austro-ungare în Transilvania în vederea trecerii la contraofensivă. Era o problemă psihologică, de nervi tari, pe care marii noştri comandanţi — exceptînd generalul Prezan —, nu i-au avut. Deci, elementul surprindere care derutase, la intrarea României în război, M.C.G. austro-ungar şi chiar pe cel german, nu mai era viabil, fiind necesar a se trece de la manevra largă în spaţii mari cînd inamicul era slab, la închegarea unui front continuu şi la bătălii pe poziţii organizate, unde focul, greutăţile terenului şi continua manevrare a rezervelor capătă rol primordial. În această ambianţă, trebuia rezolvată, cît mai echitabil problema economiei forţelor, avîndu-se la dispoziţie permanent rezerve puternice în cadrul strategic, operativ şi tactic, acţionîndu-se rapid acolo unde nevoile cereau.

În această optică, apare ca justă propunerea generalului Culcer din octombrie 1916, de a se scurta frontul strategic, organizîndu-se o apărare fermă pe malul estic al Oltului. S-a considerat însă că părăsirea Olteniei este o problemă de prestigiu naţional şi nu s-a admis părerea „defetistă" a generalului Culcer.

Tot de chestiunea „prestigiului“ este legată și angajarea bătăliei pentru apărarea Bucureștiului, în condiții strategice defavorabile, care în ultimă esență se prezenta ca o „bătălie a hazardului“.

Dacă inamicul nu captura ordinul de operații al lui Prezan și dacă acțiunea se desfășura cu cel puțin 3—4 zile mai înainte, folosindu-se o masă de manevră în monolit și cu cel puțin 2—3 Divizii mai mare, datorită strălucitelor victorii tactice, „bătălia hazardului“ ar fi dus la o aruncare a Grupului Kosch în Dunăre și la victorie.

În schimb, Eremia Grigorescu a înțeles imperativele războiului și încă în octombrie 1916, folosind judicios terenul muntos, păstrîndu-și continuu rezerve proaspete cu care acționează fulgerător, lovind inamicul în principiu la cele mai nevralgice puncte — la legături, aplică acestuia o „corecție“ strașnică la Oituz, aruncîndu-l în afara granițelor de atunci ale țării, cu toată superioritatea sa numerică și materială.

De asemenea, se mai remarcă o lipsă a marilor noștri comandanți și anume aceea că nu folosesc judicios marile avantaje ale teatrului de operațiuni muntos. „Spaima de la Olt“ produsă de căderea în defileu, în spatele Corpului I Armată, a Corpului alpin de sub conducerea directă a gen. major v. Tutschek este justificată numai din punct de vedere psihologic [71]. Aruncat, nejudicios, cu flancurile „în aer“, cu posibilități reduse de aprovizionare, dispunînd în general de forțe destul de slabe, grupul alpin care executa întoarcerea defileului de la vest era susceptibil de a fi la rîndu-i, întors și nimicit. Acțiunea colonelului Moșoiu de la muntele Pietrosu (P.T. 1719) din 4/17—5/18 octombrie 1916 în care s-a combinat un atac frontal cu o cădere în spatele inamicului, soldîndu-se cu o gravă înfrîngere a brigăzii 10 alpine austro-ungare, dovedește afirmația noastră [72]. Se cereau comandanților români (repet aceasta) numai două lucruri: nervi tari și spirit manevrier; unii nu le-au avut și campania 1916 a fost pierdută, o dată cu ocuparea de către inamic a Olteniei, Munteniei și Dobrogei. Unul dintre cei care le-au avut și aplicat a fost generalul Eremia Grigorescu care a răspuns insistentelor „bătăi la porțile Moldovei“ ale inamicului prin cunoscutul aforism „Pe aici nu se trece!“.

În schimb, în 1917, după ce s-a învățat din experiența proprie și din cea adusă de misiunea militară franceză, situația s-a schimbat, mai ales în urma redotării armatei române cu materiale și tehnică de luptă. Nu sîntem de acord cu formularea dată de C. Kirițescu, reorganizării și dotării armatei române, în iarna 1916/1917 și primăvara 1917, ca „o școală nouă“ [73]. Armata română a fost reorganizată și repregătită pe baza experienței

[71] Gen. E. v. Falkenhayn, *op. cit.*, p. 23, dă următoarea compunere a Corpului alpin: Regimentul infanterie gardă, batalioane bavareze și prusiene de vînători, avînd artileria și cavaleria lor organică precum și din trupe speciale, ***toate avînd tăria unei divizii de infanterie*** (sublinierea n.).

[72] C. Kirițescu, *op. cit.*, vol. II, p. 75—76, precizează datele acțiunii Brigăzii 26 I.— col. Traian Moșoiu, ca fiind 19—20 octombrie 1916. Lucrarea M. St. M. citată, vol. III partea I-a, p. 732—733 și 737—738, precizează datele acțiunii Brigăzii 26 I.—col. Traian Moșoiu ca fiind 4/17—5/18 octombrie 1916. Înclinăm pentru considerarea datelor prevăzute în lucrarea M. St. M.

[73] C. Kirițescu, *op. cit.*, vol. II, p. 384.

noastre (sublinierea n.) din campania 1916. Că această experienţă avea note comune cu cea de pe frontul de vest este adevărat; dar avea particularităţile ei, izvorîte din necesităţile teatrului nostru de operaţiuni şi din dreptatea cauzei pentru care luptam — izgonirea cotropitorului şi crearea premizelor pentru desăvîrşirea statului naţional român unitar. Marii noştri comandanţi „împrumutînd" manevre de tip francez în 1916, aduseseră soluţii strategice necorespunzătoare. Acum învăţaseră că pămîntul apărat cu atîta glorie de Ştefan şi Mihai, se apără cu aceleaşi manevre, adaptate specificului modern (de atunci). Nu vrem prin această precizare să diminuăm rolul misiunii militare franceze în pregătire şi chiar în acţiunile de luptă ale Armatei române; dar nu putem trece cu vederea eroarea soluţiei Berthelot în bătălia pentru apărarea Bucureştiului din 1916, impusă M.C.G. român, deşi nu avea la bază realitatea situaţiei strategice; de asemenea nici eroarea angajării bătăliei de la Jiu, precum nici inactivitatea lui Sarrail de la Salonic! Domeniul în care Franţa şi misiunea militară franceză ne-au ajutat substanţial, a fost acel al redotării armatei noastre, în special cu armament automat, tunuri, aviaţie etc., fără de care nu se ştie dacă şi campania 1917 nu ar fi fost pierdută.

Aşa, în 1917, Armata română condusă eroic de şefi cu experienţă şi hotărîţi a putut obţine strălucitele victorii de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz.

S-a căutat în acest articol realizarea cîtorva modeste creionări de portrete ale unor comandanţi români — mari prin funcţiile deţinute şi prin faptele lor —, la care desigur s-ar mai putea adăuga multe altele. S-a considerat necesar acest lucru, pentru a se pune în faţa prezentului ca îndreptar plin de învăţăminte, tradiţii ale unui glorios trecut de lupte şi jertfe.

G. A. PROTOPOPESCU

GROSSE RUMÄNISCHE HEERFÜHRER IM ERSTEN WELTKRIEG

(Zusammenfassung)

Der Artikel bezieht sich nur auf das strategische, operative und taktische Wirken einiger rumänischer Befehlshaber während des ersten Weltkrieges (1916—17). In diesem Sinne werden — immer unter kritischem Gesichtswinkel — Daten angegeben und Schlussfolgerungen gezogen, wobei wichtige Fragen der rumänischen Kriegskunst und -auffassung im ersten Weltkrieg herausgestellt werden.

Es wird versucht, gründlich und überzeugend nachzuweisen, dass aus den damals bestehenden Kampfesmöglichkeiten der rumänischen Armee eigenständige militärische Auffassungen entsprangen.

Als Beweismaterial werden die Entscheidungen und Handlungen der Generäle Prezan, Averescu, Dragalina, Praporgescu, Culcer, Constantin Scărişoreanu, sowie einiger untergeordneter Offiziere, wie Oberst Stan Poetaş und Rasoviceanu angegeben, die durch Heldenmut und Entschlossenheit nicht nur zur Entwicklung der rumänischen Kriegskunst beitrugen, sondern, bei vielen Gelegenheiten, zur „Rich-

tigstellung“ oder zum „Ausgleich“ der von den Befehlsstellen begangenen operativ-taktischen Fehler einsprangen. In diesem Zusammenhang wurden die bedeutendsten Kämpfe der rumänischen Front der Jahre 1916—17 ausgewählt, die ihren Höhepunkt im Sommer 1917 in den Schlachten von Mărăşti und Mărăşeşti fanden. Ein unbedeutendes moldauisches Dorf wurde durch die hier von den Rumänen gegen die Deutschen geführten Abwehrkämpfe zu einem wirklichen rumänischen Verdun.

Die Schlussfolgerungen rechtfertigen den im Artikel vertretenen Standpunkt. Sie erbringen den Beweis einer eigenständigen militärischen Auffassung der Rumänen, die in der Entwicklung der heutigen rumänischen Kriegskunst nicht ausseracht gelassen werden sollte.